

ÚVOD: KATOLÍCKA CIRKEV V KONFLIKTE

Ako autor *Katolíckej cirkvi* chcem hneď na začiatku celkom otvorene povedať, že napriek všetkým svojim skúsenostiam s tým, aký nemilosrdný vie byť rímsky systém, dodnes zostala mojím duchovným domovom katolícka cirkev, toto spoločenstvo veriacich.

To sa odráža aj v tejto knihe. Dejiny katolíckej cirkvi sa, pravdaže, dajú vyrozprávať aj inakším spôsobom. Tieto dejiny môžu nestranné opísať odborníci na náboženstvo alebo historici, ktorých sa to osobne netýka. Alebo ich môže opísať hermeneutický filozof či teológ, ktorý im chce porozumieť a pre ktorého všetkému porozumieť znamená aj všetko odpustiť. Ja som však napísal tieto dejiny ako človek, ktorý je na nich zainteresovaný. Z historického hľadiska rozumiem takým javom, ako je intelektuálny útlak a inkvizícia, pálenie bosoriek, prenasledovanie Židov a diskriminácia žien, ale to neznamená, že ich viem automaticky odpustiť. Píšem ako človek stojaci na strane tých, ktorí sa stali obeťami alebo ktorí už počas svojho života považovali niektoré praktiky cirkvi za nekresťanské a kritizovali ich.

Aby som bol celkom konkrétny a celkom osobný, píšem ako človek, ktorý sa narodil v katolíckej rodine v malom švajčiarskom katolíckom mestečku Sursee a chodil do školy v katolíckom meste Luzerne.

Potom som žil sedem rokov v Ríme v elitnom pápežskom *Collegium Germanicum et Hungaricum* a študoval som filozofiu a teológiu na Pápežskej gregoriánskej univerzite. Keď som bol vysvätený za kňaza, Eucharistiu som po prvý raz slávil v Bazilike sv. Petra a svoju prvú kázeň som mal k zhromaždeniu Švajčiarskej stráže.

Keď som na Katolíckom inštitúte v Paríži získal doktorát z teológie, dva roky som pracoval ako pastor v Luzerne. V roku 1960 som sa ako tridsaťdvaročný stal profesorom katolíckej teológie na univerzite v Tubingene.

V rokoch 1962 až 1965 som sa ako poradca vymenovaný Jánom XXIII. zúčastnil na Druhom vatikánskom koncile, dve desaťročia som učil v Tubingene a založil som Inštitút ekumenického výskumu, ktorého som bol riaditeľom.

V roku 1979 som mal osobnú skúsenosť s inkvizíciou. Cirkev mi zrušila povolenie vyučovať, no napriek tomu som zostal na katedre a vo svojom inštitúte (ktorý bol oddelený od katolíckej fakulty).

Ďalšie dve desaťročia som zostal neochvejne, ale s kritickou lojalnosťou verný svojej cirkvi a dodnes som profesorom ekumenickej teológie a katolíckym kňazom s dobrým postavením.

Pokladám za správne, že v katolíckej cirkvi existuje pápežstvo, no zároveň pevne požadujem jeho radikálnu reformu v súlade s kritériami evanjelia.

Nemám teda s takou osobnou a katolíckou minulosťou dobré predpoklady na to, aby som napísal dejiny katolíckej cirkvi, ktoré sú angažované a zároveň objektívne? Možno sa ukáže, že je vzrušujúcejšie prečítať si dejiny tejto cirkvi od zasväteného človeka, ktorý bol na nich takto zainteresovaný. Pravdaže, budem sa usilovať o to, aby som bol rovnako objektívny ako hociktorý nestranný človek (ak takí ľudia v náboženskej oblasti vôbec existujú). Som však presvedčený, že osobná zainteresovanosť a objektívnosť sa dajú pri dejinách cirkvi spojiť rovnako dobre ako pri dejinách národa.

Trúfam si teda ponúknuť verejnosti tieto stručné dejiny cirkvi ako človek, ktorý má značné osobné skúsenosti v cirkevných záležitostiach a bol podrobený ťažkým skúškam. Tieto dejiny, pravdaže, nemôžu nahradiť veľké, mnohozväzkové diela – napríklad A. Flichea a V. Martina, H. Jedina,

L. J. Rogiera, R. Auberta a M. D. Knowlesa alebo napríklad M. Mollarta du Jourdin, z ktorých som síce čerpal, no neboli pre mňa smerodajné. No pretože som tieto dejiny študoval celý život a časť z nich som prežil na vlastnej koži, moja kniha je pomerne zvláštna. S dejinami katolíckej cirkvi som sa popasoval už vo svojich predchádzajúcich knihách *Koncil, reforma a znovuzjednotenie* (1960), *Štruktúry cirkvi* (1962), *Cirkev* (1967), *Čo znamená byť kresťanom* (1974), *Existuje Boh? Odpoveď pre dnešné časy* (1978), *Teológia pre tretie tisícročie: ekumenický pohľad* (1984), *Judaizmus* (1991) a *Velkí kresťanskí myslitelia* (1993). Analytickú syntézu celých dejín kresťanstva som vypracoval v diele *Kresťanstvo: podstata, dejiny a budúcnosť* (1994). Opísal som rozličné historické modely kresťanstva, nielen rímskokatolícky, ale aj pôvodný židovsko-kresťanský, helenisticko-byzantsko-slovanský, protestantsko-reformátorský, osvieten-ský a modernistický. V tejto knihe čitateľ nájde množstvo bibliografických odkazov na dejiny rímskokatolíckej cirkvi a, pravdaže, aj množstvo myšlienok a východísk do budúcnosti, ktorými sa budem v tejto knihe zaoberať po novom. Urobím tak v krátkosti a sústredím sa na hlavné línie, štruktúry a postavy bez zbytočnej záťaže (bez poznámok a priamych bibliografických údajov).

Ako hovorím, som si dobre vedomý toho, že názory na katolícku cirkev a jej dejiny sa značne rozchádzajú, a to vnútri cirkvi i mimo nej. Katolícka cirkev je zrejme väčšmi než ktorákoľvek iná cirkev kontroverznou cirkvou, vystavenou raz nekritickému obdivu, inokedy nekritickým útokom.

Dejiny katolíckej cirkvi sú nepochybne dejinami úspechu: katolícka cirkev je najstarším, čo do počtu najsilnejším a pravdepodobne aj najvplyvnejším predstaviteľom kresťanstva. Táto dve tisícročia stará cirkev je obdivovaná pre svoju životaschopnosť, pre svoju organizáciu, ktorá bola globálna

skôr, než sa začalo o globalizácii hovoriť, a zároveň mimoriadne účinná na lokálnej úrovni, ďalej pre úctu, ktorú požívala, úctu bohatú v tradíciách a pestrú vo svojej honosnosti, a pre svoje nepochybné úspechy pri budovaní a formovaní Západu. Optimistickí a idealistickí cirkevní historici a teológovia hovoria o tom, že v jej dejinách, náuke, stavbe, zákonoch, liturgii a zbožnosti pozorujú organický rast. Tvrdia, že katolícka cirkev je obrovský starý strom, o ktorom sa dá povedať, že ustavične rastie, rozvíja sa a speje k dokonalosti napriek tomu, že rodí zhnité ovocie a usychajú mu konáre. Dejiny katolíckej cirkvi sa tu chápu ako organický proces zrenia a rastu.

Ale aj tradiční katolíci si dnes kladú otázku: ak sa dejiny katolíckej cirkvi vyznačujú organickým rastom, nie je ich súčasťou aj úplne neorganický, nenormálny, absurdný a faľošný vývoj, za ktorý sú zodpovední sami oficiálni predstavitelia cirkvi? Nevyskytujú sa v nich napriek všetkým veľkolepým rečiam o pokroku aj strašné omyly, popri ktorých sú pápeži všetkým možným, len nie bezúhonnými vládcami?

Počas Druhého vatikánskeho koncilu (1962 – 1965) sa katolícka cirkev tešila vo verejnosti mimoriadne dobrej povesti. Na začiatku tretieho tisícročia po Kristovi je však v niektorých oblastiach vystavená väčším útokom než kedykoľvek predtým. Iste, Rím nedávno požiadal o odpustenie za obľudné chyby a ukrutnosti minulosti – ale medzitým má súčasná cirkevná administratíva a inkvizícia na svedomí ďalšie obete. V našom demokratickom veku sotva nájdeme inú veľkú inštitúciu, ktorá by sa takým opovrhnutiahodným spôsobom vyrovnávala s krízou a s odlišnými názormi vo svojich vlastných radoch a ktorá by tak diskriminovala ženy – zákazom antikoncepcie, zákazom sobášenia kňazov a zákazom kňazskej vysviacky žien. Nijaká iná inštitúcia tak nepolarizuje spoločnosť a politiku na celom svete

nekompromisnými postojmi v otázkach potratu, homosexuality a eutanázie, postojmi, nad ktorými sa vždy vznáša svätožiara neomylnosti, akoby boli prejavom vôle samotného Boha. Nie je vzhľadom na očividnú neschopnosť katolíckej cirkvi korigovať a reformovať samu seba logické, že na začiatku tretieho kresťanského tisícročia sa viac-menej zhovievavá ľahostajnosť, ktorú verejnosť prejavovala voči cirkvi pred takými päťdesiatimi rokmi, zmenila na priam nenávistné nepriateľstvo? Nepriateľsky naladení cirkevní historici a kritici zastávajú názor, že v dvojtisícročných dejinách cirkvi nielenže nebadáť nijaký organický proces zrenia, ale že sa tieto dejiny ponášajú skôr na dejiny zločinu. Niekdajší katolícky autor Karlheinz Deschner zasvätil týmto dejinám život a desať hrubých zväzkov. Na stovkách a stovkách strán v nich opisuje všetky formy zločinnosti v zahraničnej politike cirkvi, v jej politike v oblasti obchodu, financií a výchovy, v šírení nevedomosti a povier, v bezohľadnom zneužívaní sexuálnej morálky, manželských zákonov, trestného práva... a tak ďalej.

Zatiaľ čo niektorí katolícki teológovia horlivo a s pocitom triumfu spisujú dejiny cirkvi, protikatolícki kriminológovia bažiaci po škandáloch ich zneužívajú, aby katolícku cirkev všetkými možnými prostriedkami zvrhli z trónu. No nedali by sa podobným zhromažďovaním chýb, omylov a zločinov, ktoré sa dajú nájsť všade, napísať aj zločinecké dejiny Nemecka, Francúzska alebo Spojených štátov amerických – nehovoriac o obludných zločinoch, ktoré spáchali v mene božského rozumu, národa, rasy alebo strany moderní ateisti? A je taká upriamenosť na negatívnu stránku veci spravodlivá voči dejinám Nemecka, Francúzska, Anglicka, Ameriky – alebo katolíckej cirkvi? Asi nie som jediný, komu je jasné, že časom by také niekoľkozväzkové „Zločinecké dejiny kresťanstva“ čitateľa zunovali a nudili. Tí, čo schválne šliapli do tohto bahna, by nemali tak hlasno frflať na to, aká je to zlá cesta.

Vážne nemožno brať ani zidealizované a zromantizované dejiny cirkvi, ani dejiny plné nenávisti a opovrhovania. Žiada sa niečo iné.

—

Tak ako dejiny hociktorej inej inštitúcie, aj dejiny katolíckej cirkvi sú neobyčajne pestré. Katolícka cirkev je veľká, výkonná organizácia s mocenským a finančným aparátom, ktorý pracuje svetskými prostriedkami. Za impozantnými štatistikami, slávnostnými príležitosťami a vznešenými liturgiami katolíckych omší sa až príliš často skrýva povrchné tradičné kresťanstvo s malým vnútorným významom. V disciplinovanej katolíckej hierarchii je často až ubíjajúco zrejmé, že je to orgán zložený z funkcionárov, na ktorých ustavične dozerá Rím, ktorí sú servilní voči svojim nadriadeným a arogantní voči podriadeným. Uzavretý dogmatický systém náuky sa skladá z dávno zastaranej autoritárskej a nebiblickej scholastickej teológie. A vysoko oceňovaný podiel katolíckej cirkvi na rozkvetení západnej kultúry je nerozlučne spätý so svetskou povahou a odklonom od vlastných duchovných úloh.

Napriek všetkému však tieto názory nie sú voči životu v tejto cirkvi, voči jej duchu, celkom spravodlivé. Katolícka cirkev zostala duchovnou mocou, skutočne veľkou mocou na celom svete, ktorú nedokázal zničiť nacizmus, stalinizmus ani maoizmus. Ba čo viac, okrem svojej veľkej organizácie má na všetkých frontoch tohto sveta k dispozícii jedinečnú a širokú základňu spoločenských, nemocníc, škôl a sociálnych inštitúcií, v ktorých sa napriek všetkým nedostatkom vykonáva obrovské množstvo dobra. Mnohí pastieri sa v nich trápia v službe svojim bližným a nespočetné množstvo žien a mužov sa venuje mladým a starým, chudobným, chorým, znevýhodneným a neúspešným. Je to celosvetové spoločenstvo veriacich a angažovaných ľudí.

Ak máme v problematickej histórii a v problematickej

súčasnosti cirkvi rozoznať dobro od zla, musíme sa riadiť nejakým základným kritériom. Čo ako sa vyžaduje nadradenosť vedeckej nestrannosti nad hodnotami, pri dejinách cirkvi sa znovu a znovu mlčky hodnotia fakty, vývoj, osoby a inštitúcie. Výnimkou nie sú ani tieto stručné dejiny.

Som presvedčený, že hoci treba každú teológiu a každý koncil chápať zo zorného uhla danej doby, pokiaľ sa tieto teológie a koncily hlásia ku kresťanstvu, treba ich chápať predovšetkým podľa kritéria toho, čo je kresťanské. A kritérium toho, čo je kresťanské – v súlade s koncilmi a pápežmi – je pôvodná kresťanská zvesť, evanjelium, vlastne pôvodná postava kresťanstva: konkrétny, historický Ježiš Nazaretský, ktorý je pre kresťanov Mesiášom, ten Ježiš Kristus, od ktorého odvodzuje svoju existenciu každá kresťanská cirkev. A toto hľadisko má, samozrejme, vplyv na akékoľvek spracovanie dejín katolíckej cirkvi. Určite aspoň na to moje.

Významným znakom mojich dejín cirkvi bude spôsob, akým sa budú mlčky a v zásadných bodoch priamo, nekompromisne a bez zastierania odvolávať na pôvodnú kresťanskú zvesť, na evanjelium, ba na samotného Ježiša Krista. Bez tohto odkazu by nemala identitu ani zmysel nijaká kresťanská cirkev. Všetky katolícké inštitúcie, dogmy, právne nariadenia a obrady podliehajú základnému kritériu: či sú v tomto zmysle kresťanské alebo či aspoň nie sú nekresťanské: či sú v súlade s evanjeliom. To je tiež jasné z faktu, že táto kniha katolíckeho teológa o katolíckej cirkvi chce byť zároveň evanjeliovou, totiž, že sa chce riadiť normami evanjelia. Chce byť teda katolíckou a zároveň evanjelickou, to znamená ekumenickou v najhlbšom zmysle tohto slova.